

O hladnoći ljubavi, samoći i samilosti

Multitalentovana vizuelna umetnica Nina Bunjevac kretala se od slikarstva, preko fascinantnih skulptura i instalacija, sve dok nije otkrila narativni potencijal stripa

KAKO SE TO što radi Nina Bunjevac u svojim stripovima i sa našim emocijama prvi put pojavilo na mom čitalačkom horizontu? Pre desetak godina, tokom jedne od mojih letnjih poseta Beogradu, od Aleksandra Zografa dobio sam časopis u kome sam prvi put video Ninine crteže. Urađeni do perfekcije poentilističkim stilom, imali su u sebi "grešku". Ovakva stilizacija uglavnom daje hladnije produkte, ali njeni su bili nabijeni jednom drugom vrstom energije. U međuvremenu, njeni radovi su se pojavljivali u alternativnim i mejnstrim publikacijama i vrlo brzo postala je posebnost unutar njih. Saznao sam da ne živi u zemlji, kao i da je sve češće posećuje i da je u ovdašnjoj stripskoj kulturi prepoznala impulse koji su joj duboko trebali. U važnoj monografiji *Ženski strip na Balkanu* njena fenomenalno ironična naslovna stranica uspjela je da spoji nespojive, a postojeće, aspekte egzistencije žene, a stripovima u monografiji potvrdila je da izrasta u majstora stripskog pripovedanja. Začuđujuća elegancija njenog vizuelnog izraza, smelost da se u priči ide do kraja, da se prostor pripovedanja proširi preko konvencionalnih granica, snažno privlače čitaoca da se preda njenoj beskompromisnoj pripovedačkoj snazi i talentu.

IZMEĐU KRAJNOSTI: Nina Bunjevac uopšte nije razapeta između alternativnog i klasičnog stripskog izraza. Naprotiv, u njoj su ova dva suprotstavljena polariteta sjedinjena! Ona je živi dokaz da su vremena antagonizma između alternative i klasike iza nas. Nina u istom dahu može da izgovori: moji najveći uticaji su Čarls Barns (posebno njegov *El Borbah*), Ričard Kramb i – Aleks Rejmond, zaista volim njegov stil, taj romantični, starinski stil crtanja. Upravo u rasponu između Rejmondove elegancije i Barnsove egzistencije je bojno polje njenih stripova. Istovremeno, potpuno je zaljubljena u alternativnu scenu u Srbiji i Hrvatskoj i nalazi da su vibrantnije od scene u Kanadi.

O jednoj drugoj inspiraciji Nina mi je, međutim, govorila: "Godine 2000. sam pročitala knjige Dubravke Ugrešić *Muzej bezuvjetne predaje* i *Kulturu laži*. Prolazila sam kroz neku veliku emotivnu krizu, i nisam mogla to da identifikujem, nisam znala odakle dolazi. Čitajući o njenim utiscima o raspadu Jugoslavije, masovne historije, nacionalizma, nisam mogla a da ne primetim nostalgiju koja je prožimala celu knjigu. I jedna i druga knjiga su me oborile. Tada sam prestala da radim ulja na platnu i počela da se bavim skulpturnim radom, pravila te lutke, a u isto vreme i strip. Tako da sam se iz statičkog medija polako počela kretati ka narativnom. Ona mi je nekako podarila glas, inspirisala, otvorila oči."

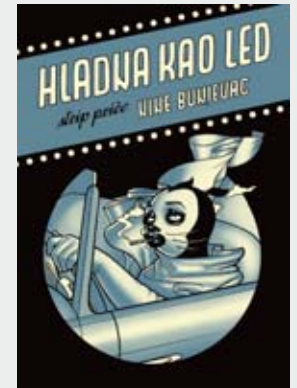
Što se ex-YU stripskih poređenja tiče, ona je najtalentovaniji nastavak (irelevantno je da li to Ms. Bunjevac zna ili ne) onoga što je radio Željko Zorica u grupi ZZOT, ne toliko po nasilju (mada je u stripovima Nine Bunjevac nasilje stalno implicitno prisutno i kada se ne ispoljava), koliko po seksualnoj neposrednosti, otvoreno narativnom pristupu, ironičnom potencijalu i talentu za unutrašnji monolog. Jednom su napisali za nju da je istinski raritet. Multitalentovana vizuelna umetnica, Nina Bunjevac se kretala od slikarstva naizgled fotorealističkog, a u stvari duboko psihološkog i egzistencijalnog, tokom druge polovine devedesetih, preko fascinantnih skulptura i instalacija koje su u sebi već krile jezgro priče, sve dok nije otkrila narativni potencijal stripa.

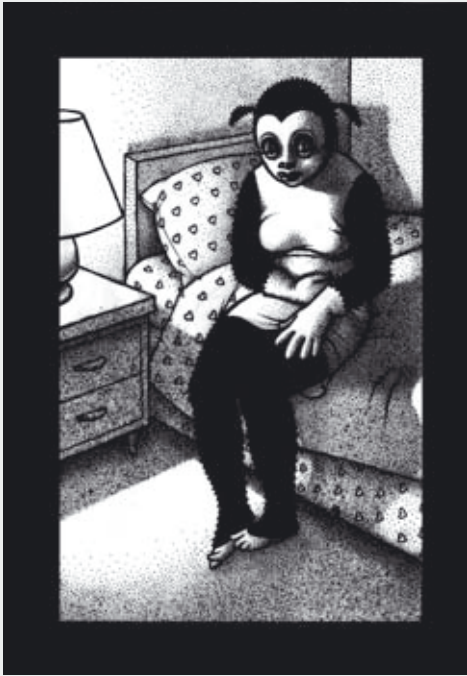
Kompoziciono majstorstvo kojim ona vlada, ogleda se u uvodnim sekvencama stripa *Pružase prilika*. Koncentrične kompozicije na prve tri stranice Selmu spiralno uvode u mogućnosti novog, obećanog života u velikom svetu preko okeana. Selma je lepa, ali nije lepotica. To je lepota koja postoji relativno kratko, dok je životne prilike ne potroše, što okrutnije, to brže

u pustoši sveta u koji stiže. I portretisanje telesnosti je važno u Nininim stripovima, a najvažniji proces jeste trošenje tela i duše. Ms. Bunjevac briljira kada god spaja horor s glamurom, očajanje sa snovima.

TRAGIKA HUMORA: U kratkom dokumentarnom filmu *Žene u stripu* (ArtSync, 2011) Nina Bunjevac o sebi je rekla da je poklonik tragičnog humora, tragikomedije. Odakle njene priče potiču? "Nakon što sam stigla u Kanadu, doživela sam nešto poput kulturnog šoka, nedostajali su mi prijatelji i rodbina. Iako sam bila prihvaćena od strane vršnjaka i umetničkih krugova, osećanje nostalgije me je pratilo bar tri godine, tokom kojih sam se neprekidno batrgala između Nine 'kanadske umetnice' i Nine 'srpske emigrantkinje'. U jednom momentu sam napustila školovanje i zaposlila se u jednoj srpskoj kafani u Torontu, samo zato da bih bila među zemljacima. Družila sam se sa ljudima koji su tamo radili – muzičari, turbofolk pevači, kriminalci, dileri, pristojni porodični ljudi... Nakon što je kafana zatvorena, ja sam se vratila u umetničku školu... Iako nisam održala kontakt sa ljudima koje sam znala iz kafe, iz tog iskustva je nastala većina scenarija za moje stripove."

Autor ovih stripova nema prezir prema svojim junacima. Ironija u ovim stripovima nimalo nije trijumfalne vrste. Reč je o tragičnoj komediji, posebnoj vrsti saosećanja. U ovoj poetici bezizlaznosti, karakteri jesu pohabani i vulgarni. Nininim stripovima uvek smo zatečeni. Otvorenim seksualnošću, neposrednošću jezika, sistematskim izborom najgorih rešenja od strane većine njenih karaktera. Reč je o gašenju žedi na pogrešan način. Oni su gubitnici, majstori promašene komunikacije do perversnosti. Nina Bunjevac prati ovo osećanje do dubine pada, do totalne ogoljenosti života, pri tome kreirajući veličanstvene karaktere, neodoljive u toj svojoj

pogrešnosti. U tome jeste i njena hrabrost i njen talent da stvori duboko nepornografski pristup životu. Njeni likovi jesu zanemarene i nekompletne ličnosti, ali su dirljive, kao i svi mi, dok svojim ameboidnim pseudopodijama pokušavamo da od ovoga što se zove život proizvedemo smisao. U ovim stripovima nema građanskog moralizma, ali ima makar ironičnog prihvatanja, jedne vrste etike saosećanja kroz minuciozno praćenje pada, kroz sve igre samoobmanjivanja, poricanja realnosti, sentimentalnih zavaravanja i, jednostavno, očajanja.

Ljubav za groteskno oslanja se na neke od najsirovije lepih poetičnih tradicija koje znam. Rajner Verner Fasbinder (Rainer Werner Fassbinder) i crni talas jugoslovenskog filma, u ovom kontekstu pre svega Dušan Makavejev i Živojin Pavlović. Nina Bunjevac pripoveda s egzistencijelnim nabojem Fasbinderovih najradikalnijih filmova. Ljubav ume da bude hladnija od smrti. To je znao Fasbinder, to odlično zna i Nina. A što se tiče crnog talasa, nije bio problem što je filmsko pripovedanje bilo mračno i ružno (videti knjigu Živojina Pavlovića, *O odvratnom: o kulturi, o umetnosti, o individui, o mnoštvu*) nego što su filmovi bili istiniti. Istinitost, njihova autentičnost je dotičajući bolela, i gledaoce i vlast.

VLASTITI PUT: Priča *Avgust 1976.* je nešto potpuno vanserijsko što se dogodilo u mediju stripa. Dva su razloga za to. Jedan je traumatičan biografski podatak vezan za ovu priču: "Strip je inspirisan mojim nezadovoljstvom sa pojavom i akcijama klero-fašističkih grupa u Srbiji, naročito u kontekstu fijaska povorke

UZALUP SAM SE NADALA... TE VEŽERI JE TORVALD DOŠAO KUŽI JAKO NERASPOLOŽEN I OTIŠAO PRAVO U KREKET.

NIJE REKAO "DOBRO VEŽE" - NIJE ME ŽAK NI POGLEDAO.

POETIKA CRTEŽA:
Kadrovi iz stripa
Nine Bunjevac

festivala Belgrade Pride i stanja romske manjine. Strip je baziran na pogibiji mog oca Petra, koji je u političkom izbeglištvu bio upleten sa Nikolom Kavajom, takozvanim 'lovcom na Tita'. Otac je 1976. godine poginuo u Torontu sa dvojicom prijatelja, u nerazjašnjenjnoj eksploziji, planirajući napad na Jugoslovenski konzulat. Svi smo u porodici osetili teret nacionalizma u destruktivnom duhu. Duh sličan tome je petnaestak godina kasnije doprineo samom raspadu Jugoslavije, i skorom uništenju života jedne generacije." S očeve i majčine strane bila je suočena s dva porodična iskustva i doživljava sveta, rojalističkim i nacionalističkim, s očeve, i titoiističkim i socijalističkim, s majčine. Iz paradoksa života i istorije ovog podneblja groteskno zgusnutih u jednom jedinom, njenom životu, rodilo se osećanje da se može birati vlastiti put.

Mirko Ilić, veliki talenat strip medija i istinski vođa grupe Novi kvadrat, svoju stripsku karijeru je, pre no što se zauvek posvetio dizajnu, izgradio crtajući perfekcionistačke stripove poentilističkom tehnikom. Setimo se stripova *Na istoj strani*, *Opstanak*, *Istorija ljudske gluposti* i *Rođen da bude divlji*. Za kratko vreme uspeo je mnogo u stripu, izuzev da crtežu podari

toplino. Trideset godina smo morali da čekamo na stripskog poentilistu koji je u takvu stilizaciju uneo toplinu, krvavu toplinu. Taj moćni poentilista je Nina.

Rođena u Kanadi, s nepunih godinu dana Nina Bunjevac se preselila s majkom u Jugoslaviju, odrastajući u Zemunu i Nišu, do povratka u Kanadu 1990. godine. Tada je imala šesnaest godina. Tamo se formirala kao vizuelni umetnik. Bravado njenog humanizma i nade je njen odgovor na pitanje da li namerava da dođe u Srbiju? "Jedino se u Srbiji osećam kao potpuna osoba. Povratak je neizbežan. Verujem da ću jednog dana živeti u Srbiji, jednoj demokratskoj državi koja doprinosi razvoju čovečanstva, u kojoj su manjine zaštićene zakonom i humanitarnom akcijom. Bila bi mi čast da doprinesem, koliko god mogu, razvoju jedne takve zemlje." Ova potpuno dirljiva ljubav prema zemlji koja može da postane to što sanja Nina, zaslužuje osmeh i prijateljski zagrljaj. Za kraj, on dolazi od Maje Veselinović, Ninine talentovane koleginice iz Beograda. Jednom je kratko, ali precizno opisala stripove Nine Bunjevac: "Prepuštite se magiji tačkica, uživajte..."

Zoran Đukanović